

Є. В. Клеп,
аспірант, Національна академія державного управління при Президентові України, м. Київ

ДИНАМІКА РОЗВИТКУ СТАРОПРОМИСЛОВИХ МІСТ УКРАЇНИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ І ЗАГРОЗ

Е. Klep,
postgraduate student, National Academy for Public Administration under the President of Ukraine

THE DYNAMICS OF THE OLD INDUSTRIAL CITIES OF UKRAINE IN MODERN THREATS AND CHALLENGES

У статті проведено сучасний аналіз розвитку старопромислових міст України в умовах економічної й політичної нестабільності. Приділено увагу особливостям розвитку старопромислових міст в Україні із врахуванням досвіду країн ЄС. Наведено динаміку розвитку старопромислових міст в умовах сучасних викликів і загроз в Україні. Збільшення частки інноваційно активних підприємств старопромислових міст України в сучасних умовах можливо шляхом стимулювання підприємств до інвестицій та інновацій в інфраструктурі регіону шляхом створення науково-технологічних парків, промислових парків. В умовах кризи роль інноваційного чинника більш вагома і вимагає застосування нестандартних рішень.

The article analyzes the current development of the old industrial cities of Ukraine in the economic and political instability. Attention is paid to the peculiarities of old industrial cities in Ukraine with regard to EU countries. The old industrial dynamics of cities in modern challenges and threats in Ukraine. To increase the share of innovation active enterprises old industrial cities of Ukraine in today's conditions is possible by encouraging businesses to state-building investment and innovation in the region's infrastructure through the creation of scientific and technological parks, industrial parks. In crisis conditions, the role of innovation factor the more reinforced and requires the use of innovative solutions.

Ключові слова: старопромислові міста, старопромислові регіони, динаміка розвитку старпромилових міст, економічна нестабільність, інфраструктура.

Key words: old industrial cities, old industrial regions, dynamics of the old industrial cities, economic instability, infrastructure.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Сьогодні вже очевидно, що Україна не зможе забезпечити стійке економічне зростання без реструктуризації своєї економіки, спрямованої на прискорений розвиток нових (інноваційних) видів діяльності, без галузевої диверсифікації та інвестицій у модернізацію виробництва та інфраструктури. Досвід як розвинутих країн, так і тих країн, що розвиваються, свідчить, що інновації є найбільш ефективним каталізатором поживлення економіки, вони всебічно сприяють економічній реструктуризації та підвищенню продуктивності праці, а отже, є одним із головних джерел економічного зростання. У кризових умовах роль інноваційного фактора

тим більше підсилюється та потребує застосування нестандартних рішень [2].

Наявність в Україні політичної волі до переведення процесів планування та реалізації політики регіонального розвитку у відповідність до практики Європейського Союзу, викладені у Державній стратегії регіонального розвитку України до 2020 року, котра передбачає необхідність подальшого перегляду стратегій місцевого розвитку в усіх областях України для їх узгодження з новою державною стратегією. Найбільш важливі проблеми розвитку старопромислових міст згідно Стратегії можуть бути вирішуватися як на державному, регіональному і місцевому рівнях, виходячи з повноважень

обласних органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та ресурсів, які для цього можуть бути залучені [4].

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Економіці старопромислових регіонів України. присвятили свої наукові праці вітчизняні вчені О. Амоша, В. Гейц, В. Ляшенко, Л. Мусіна, О. Мартякова, О. Саліхова, І. Одотюк [1], О. Снігова [2], І. Хаджинов [3] та ін. Незважаючи на високу актуальність залишаються недостатньо висвітленими тенденції і шляхи розвитку старопромислових міст України, а також недостатньо розроблені ефективні напрями їх розвитку на засадах диверсифікації, інновацій, інвестицій та неоіндустріальних процесів. Це є особливо актуальним в контексті виходу старопромислових міст із кризи, що склалася в умовах сьогодення.

МЕТА СТАТТІ

Мета статті полягає в аналізі тенденцій і динаміки розвитку старопромислових міст України в умовах сучасних викликів і загроз.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Економічні загрози розвитку українського суспільства виявляються у втраті традиційних ринків і транзитного потенціалу, консервації "феодалної структури" ринкових відносин в економіці, формуванні негативного відбору в науково-технічній та соціально-економічній сферах скороченні можливостей економічної співпраці із зовнішнім світом внаслідок погіршення інвестиційного клімату та інвестиційної привабливості України, поглибленні економічних диспропорцій внаслідок звуження внутрішнього споживчого попиту, погіршенні якості функціонування соціально-економічної системи, переважанні державних фінансів військовими та непередбачуваними соціальними витратами (деіндустріалізація Донбасу, екологічні катастрофи) і загальнодержавного (погіршення здоров'я населення, зменшення тривалості життя, зростання масштабів бідності, економічна криза) масштабу.

Водночас ситуація, за якої ці втрати вже відбулися, також стимулює формування певних компенсаторних можливостей (як, наприклад, переміщення значної чисельності людей або руйнування технологічно застарілих промислових підприємств), що повинні бути використані для структурної й технологічної модернізації країни, інтеграції та консолідації українського суспільства.

Внаслідок бойових дій на території Донбасу, руйнувань транспортної та енергетичної інфраструктури багато підприємств, зокрема містоутворювальних і таких, що формують бюджет регіону, зазнали руйнувань і пошкоджень, припинили виробничу діяльність. Істотно постраждали машинобудування, важка та видобувна промисловість, зокрема вугільна, значна частка підприємств якої знаходиться в зоні АТО.

Малі та середні підприємства зменшили економічну активність на 80—90 %, а майже 40 тис. із них повністю припинили свою діяльність. За інформацією Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, економічна активність на тимчасово неконтрольованих Україною територіях зменшилась у 5 разів [5]. З початку кон-

флікту падіння виробництва відбулося у всіх основних галузях промисловості Донбасу, що спричинило зменшення експорту приблизно удвічі. Тільки у 2014 р. обсяги промислової продукції зменшились у Донецькій області — на 31,5 %, у Луганській — на 42,0 %. Так, у Донецькій області скорочення обсягів промислового виробництва склало: у виробництві, передачі й розподілі електроенергії — 18,3 %, металургійному виробництві і виробництві готових металевих виробів — 27,7 %, виробництві коксу та продуктів нафтопереробки — 31,5 %, вугільній промисловості — 36,8 %, машинобудуванні — 41,1 %, виробництві хімічних речовин і хімічної продукції — 47,5 %. За січень-червень 2015 р. обсяг промислової продукції (без урахування частини зони АТО) у Донецькій області загалом зменшився на 49,9 %, у Луганській області — на 86,0 %.

Якщо у 2012 р. частка Донецької та Луганської областей у виробництві валового регіонального продукту України становила 16,4 % (близько 12,2 і 4,2 % відповідно), то за прогнозом Інфляційного звіту Національного банку України, цей показник у 2015 р. знизиться до 5,6 %. У базових галузях промисловості Донбасу порушені традиційні виробничі ланцюжки "вугілля — кокс — метал" та "вугілля — електроенергетика". На підприємствах Донецької та Луганської областей, які працюють, зменшені обсяги виробництва продукції через перебої з постачанням сировини і вивезенням готової продукції, пошкодження виробничих та інфраструктурних об'єктів, мереж водопостачання, електроживлення, призупинення банківських операцій [5].

У результаті воєнних дій агропромисловий сектор старопромислових міст також зазнав істотних втрат через знищення сільськогосподарських земель, витіснення з бізнесу, експропріацію виробленої продукції, відсутність повноцінних можливостей її збуту та значне подорожчання виробничих ресурсів. Агропромисловий сектор і продовольчий ринок країни відчули істотне зменшення пропозиції яєць, певну нестачу олійної сировини на переробних потужностях, на тимчасово неконтрольованих Україною територіях залишилася значна частка харчопереробних підприємств з виробництва борошномельно-круп'яних, м'ясних, молочних, хлібопекарських та кондитерських виробів.

Якщо розглядати кризу, зумовлену воєнними діями на сході України, то необхідно звернути увагу на таку важливу деталь. Економічні показники діяльності металургії істотно погіршилися: падіння виробництва на макrorівні склало 14,9 %, на мезорівні — 18,0 %.

Загальний обсяг реалізації машинобудівної продукції в Україні у 2014 р. зменшився на 21,3 %, на Донбасі падіння виробництва склало 58,2 % [5]. Падіння виробництва на підприємствах машинобудівної промисловості зумовлено, передусім, розривом зв'язків з РФ і зупинкою через руйнування або залишення на тимчасово окупованій території багатьох підприємств-замовників машинобудівної продукції, зокрема вугледобувних підприємств. Більшість підприємств машинобудування уникла значних фізичних руйнувань через бойові дії, обійшлася пошкодженнями інфраструктури та порушеннями коопераційних зв'язків. Катастрофа підприємств вугільної галузі фактично знищила сегмент вугільного машинобудування, адже немає попиту —

немає виробництва. З 119 вугільних шахт 74 (79,0 % — державної та 26,3 % приватної форми власності) не експлуатуються через пошкодження (більше десяти затоплені) та логістичні проблеми, 81 шахта розташована на тимчасово неконтрольованій Україною території, зокрема всі антрацитові шахти [6]. Неможливість нормального завезення антрациту з шахт Донбасу спричинила паливну кризу на всіх електростанціях на підконтрольній Україні території (Змієвська, Придніпровська, Криворізька, Тернопільська).

Принциповими положеннями політики ЄС щодо розвитку старопромислових регіонів і вирішення соціально-економічних проблем їх реструктуризації полягає у забезпеченні економічного розвитку Європейського Союзу та окремих регіонів загалом.

Структурна перебудова старопромислових регіонів передбачає вирішення таких завдань, як:

- концентрація впливу на розвиток старопромислових регіонів за окремими обмеженими напрямками;
- посилення впливу структурних фондів;
- інвестування в промисловість;
- раціональний розподіл коштів між національним і регіональним рівнем [3].

Ефективними методами "реанімації" старопромислових регіонів можуть бути: відновлення пошкодженої інфраструктури, відновлення та забезпечення безперебійного енерго-, газо- та водопостачання, відновлення роботи комунального транспорту, залучення до відновлювальних робіт вітчизняних підприємств та організацій на основі міжрегіональної співпраці й кооперації, створення умов для збільшення вітчизняних та іноземних інвестицій у розбудову і реконструкцію об'єктів інфраструктури, спрощення адміністративних процедур, що регулюють діяльність малого та середнього бізнесу, створення соціально-економічних стимулів для зростання інвестиційної активності, збільшення трудової зайнятості тощо.

ВИСНОВКИ

Сучасні виклики і загрози в Україні негативно впливають на українську економіку, оскільки вона значною мірою залежить від виробництва продукції у переробній промисловості, результати діяльності якої визначаються станом виробництва у металургії та машинобудуванні, потужним осередком яких є саме старопромислові регіони.

Негативний макроекономічний ефект частково був зменшений завдяки перенесенню металургійного виробництва до інших регіонів України. Сучасна економічна криза в Україні є більш жорсткою, ніж фінансово-економічна криза 2009 р., оскільки наприкінці 2013 р. національне господарство вже демонструвало негативну динаміку, наприклад щодо споживання енергоресурсів. Дані про спад металургійного виробництва свідчать, що на початок 2016 р. макроекономічна криза в Україні не завершилася.

Підвищити частку інноваційно активних підприємств старопромислових міст України в умовах сьогодення можна шляхом стимулювання державою бізнесу до розбудови інвестиційно-інноваційної інфраструктури регіону за допомогою створення наукових і технологічних парків, індустріальних парків. Взаємовигідне співробітництво "наука-освіта-виробництво" зможе забезпечи-

ти кількість інноваційних проектів, що є привабливими для іноземних інвесторів.

Література:

1. Високотехнологічна сфера промисловості України: ресурсні можливості розвитку: монографія / [Одотюк І.В., Саліхова О.Б., Мусіна Л.А. та ін.] / За ред. д.е.н. І.В. Одотюка; НАН України, ДУ "Ін-т екон. та прогноз. НАН України". — К., 2013. — 392 с.
2. Старопромислові регіони України в післякризовий період: проблеми ефективного розвитку / О.Ю. Снігова // Економіка пром-сті. — 2011. — № 1. — С. 14—20.
3. Хаджинов І.В. Старопромислові регіони України: тенденції розвитку / І.В. Хаджинов // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. — 2012. — Вип. 1. — Т. 3. — С. 72—78.
4. Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року" від 06.08.2014 р. № 385 [Електронний ресурс] // Офіц. сайт Верховної Ради України. — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/385-2014>
5. Спад промислового виробництва Донецької області замедлился, но остается значительным // Прес-бюлетень № 8 / Офіційний сайт Головного управління статистики у Донецькій області [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://donetskstat.gov.ua/pres/presreliz.php?dn=0815&number=3162>
6. За даними державної служби статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua/>

References:

1. Odotyuk, I.V. Salikhova, O.B. and Musina, O.V. (2013), *Vysokotekhnolohichna sfera promyslovosti Ukrainy: resursni mozhlyvosti rozvytku: monohrafiia* [High-tech industrial sector of Ukraine: resource development opportunities: monographia], Institute of Economics and Forecasting of NAS of Ukraine, Kiev, Ukraine.
 2. Snogova, O.Y. (2011), "The old industrial regions of Ukraine in the post-crisis period: problems of effective development", *Ekonomika promislivosti*, vol. 1, pp. 14—20.
 3. Hadzhynov, I.V. (2012), "The old industrial regions of Ukraine: development trends", *Teoretychni i praktychni aspekty ekonomiky ta intelektual'noi vlasnosti*, vol. 3, pp. 72—78.
 4. Cabinet of Ministers of Ukraine (2014), "On Approval of National Strategy of Regional Development in the first period to 2020", available: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/385-2014> (Accessed 22 March 2017)
 5. Main Statistical Office in Donetsk region (2015), "The decline industrial production are slowly in Donetsk region, but remains a big part" // Press bulletin number 8, available: <http://donetskstat.gov.ua/pres/presreliz.php?dn=0815&number=3162> (Accessed 2 March 2017).
 6. Main Statistical Office in Donetsk region (2016), State Statistics Service of Ukraine, available: <http://ukrstat.gov.ua/> (Accessed 23 March 2017).
- Стаття надійшла до редакції 06.04.2017 р.*